

Litteraturgranskningar

Litteraturredaktör: Rickard Andersson

Sjögren, Peter, 2011. *Den förhandlade makten: Kulturella värdekonflikter i den svenska skolan. Studier i politik nr. 127.* Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Anmälan av Katarina Barrling Hermansson

Fredrik Sjögrens avhandling handlar om definitionen som maktmedel. Den intressanta fråga som ställs är: hur kan aktörer, i detta fall lärare, påverka beslutsutgången i en fråga genom att definiera den på ett visst sätt? Undersökningen tar sin utgångspunkt i vad Sjögren beskriver som kulturella värdekonflikter i den svenska skolan. Vad gör en lärare när elevens föräldrar motsätter sig en biologiundervisning baserad på evolutionsteori? Om en skola förbjuder barnen att bära keps, kan de då på motsvarande sätt också förbjuda slöja? Hur går det till när lärare förhandlar med elever och föräldrar om denna typ av värdefrågor? Avsikten är alltså att beskriva hur lärare i svenska skolor bedömer och fattar beslut i frågor som rör vilka uppträdanden, värderingar och sätt att se på kunskap som godtas i klassrummet, och där bedömningen av en viss fråga påverkas av hur frågan definieras av läraren. Definitionen äger rum inom ramen för en s.k. förhandling vilken beskrivs som maktimpregnerad.

Avhandlingens huvudsyfte beskrivs som teoriutvecklande, att skapa "en teoretisk modell av analytiska kategorier som kan hjälpa oss att förstå hur lärarna genom att utöva makt på en språklig nivå kan hantera situationer där olika individers berättelser kolliderar" (s. 29). Sjögren vill bidra med en större förståelse för hur lärare försöker lösa kulturkonflikter genom ett förhandlingsspel där den maktdimension som språket rym-

mer står i fokus. Sjögren menar vidare att där tidigare forskning koncentrerat sig på lärare som svårstyrda ur ett institutionellt perspektiv eller "politiskt-diskursivt styrda" utgår denna studie från "klassrumspraktiken och där förhandenvarande maktrelationer" (s. 28).

Metoden beskrivs som kvalitativ och hermeneutisk. Materialet består av vissa formella styrdokument och samtalsintervjuer. Urvalet är strategiskt och utgörs av 39 lärare från fyra högstadieskolor, i både större och mindre städer, i kulturellt homogena och heterogena områden. Lärarnas ämnesinriktning varierar. Intervjufrågorna är inriktade på tre aspekter: uppträdande, kunskap och värderingar.

Sjögren anknyter till två maktteoretiska skolor. Dels den som rör hur aktörer går in i förhandling för att uppnå vissa mål (särskilt Dahl 1957 och Lukes 2005). Dels en teori-bildning som beskriver språkets betydelse för maktutövning (Foucault 1987; 2002). Enligt författaren tjänar dessa två på att ses som komplement till varandra, särskilt om analysen rör en mer subtil typ av maktutövning än den som pekar med hela handen.

Sjögren argumenterar för att en aktör (läraren) har att tillgå ett antal "berättelser" när vederbörande skall gestalta en företeelse. Med utgångspunkt i tidigare skolforskning hävdar författaren att för att förstå den typ av värdekonflikter som avhandlingen behandlar är det fem övergripande berättelser som äger relevans: berättelsen om individen, den om det offentliga, den om kön och sexualitet, den om vetenskap (snarast naturvetenskap) samt den om religion. Förhandlingen och därmed dess utfall kommer på ett grundläggande sätt att påverkas av vilken av dessa berättelser som gestaltningen av förhandlingen knyter an till.

Dessa berättelser motsvaras på den konkreta handlingsnivån av vad författaren

benämner *sfärer*. Aktören tar ställning till hur vederbörande bör handla i en viss situation genom att definiera vilken sfär (och därmed indirekt också vilken berättelse) som en viss fråga hör till. Om en flicka t.ex. bär slöja och gestaltningen av detta förhållande bedöms som tillhörig religionssfären så blir hennes slöjbärande en fråga om religionsfrihet. Om frågan i stället beskrivs som tillhörig kön och sexualitetssfären blir slöjbärandet i stället en fråga om jämställdhet. Med den senare tolkningen läggs grunden för en mer restriktiv hållning till individens rätt att bära slöja från skolans sida än om frågan skulle ha definierats som en fråga om religionsfrihet.

I nästa steg går författaren in på det sammanhang inom vilket förhandlingarna äger rum. Här är det enligt författarens mening fyra typer av strukturer som bör beaktas: lärarnas autonomi i förhållande till staten, lärarnas autonomi i förhållande till avnämarna, lärarens roll som närbyråkrat och slutligen normativa föreställningar om mångkultur. Det formella uttrycket för de strukturer som omger förhandlingen återfinns i de styrdokument som reglerar skolverksamheten, både nationellt och lokalt. Dessa utgör enligt författaren både en del i den empiriska kontexten och en del av själva empirin. Samtliga fem sfärer finns representerade här, men dokumenten anger inte tydligare vilken typ av frågor som skall hänföras till respektive sfär. Läraren ges därmed ett handlingsutrymme.

Med utgångspunkt i avhandlingens resultat dras sju slutsatser. För det första att lärare är svårstyrda. Lärarens frihet att definiera var en fråga hör hemma gör att läraren undviker att definiera frågor på ett sådant sätt att de blir tvungna att följa regelverket (lärarna undviker t.ex. att definiera frågor som knutna till kön och sexualitetssfären för där är regelverket tydligt). Den andra slutsatsen är att variationen i sättet att definiera frågor tyder på att det inte finns en dominerande diskurs. För det tredje att den individuella sfären är "populär" som kategori för att den ger utrymme för att tillåta mycket med hänvisning till individens

fria val och därmed är ett sätt att undvika kulturkonflikter. För det fjärde menar författaren att resultaten är generaliserbara till den typ av förvaltning som i likhet med skolan hämtar sin legitimitet ur rimlighetsbedömningar (däremot inte till förvaltningar som bygger på strikt åtlydnad av regelverk). För det femte att ett studium av den språkliga nivån är nödvändig för förståelse av gatubyråkraternas villkor. För det sjätte lyfter författaren fram att inslaget av vad jag tolkar som planlös "brandkärsuttryckning" i lärarnas samlade beteendemönster tyder på att läraryrkets ställning som profession är svag. Den sjunde och sista slutsatsen är att utrymmet att själv definiera var frågor hör hemma ger lärarna ett visst mått av frihet att lösa kulturkonflikter i yrkesutövningen.

Innan jag går närmare in på de problem som finns i avhandlingen vill jag framhålla att den har flera kvaliteter. Den är på många sätt tankeväckande och rik på självständiga resonemang. Den har många teoretiska "lager" och även om Sjögren inte alltid lyckas övertyga om relevansen i samtliga dessa så är det intressant att se hur han försöker kombinera dem. En annan styrka är att Sjögren huvudsakligen redogör för och resonerar om sina olika teoretiska vägval, inte minst med tanke på hur rörlig framställningen hade kunnat bli mot bakgrund av alla lager, nivåer och beteckningar som författaren använder. Ingen kan anklaga Sjögren för att ta genvägar vad gäller val av teorier och begrepp, men han har en tendens att göra det onödigt svårt för sig, att vilja uppfinna hjulet på nytt. Det är sympatiskt att vilja reda ut begreppen och deras olika förhållande till varandra men för att motsvara den ambitionen är det viktigt att vara konsekvent och klar och inte fastna i de begreppsglidningar som avhandlingen rymmer och som jag kommer att gå närmare in på nedan. Allmänt kan sägas att den teoretiska delen är överarbetad (med tydliga spår av bildningsgång) och detta på bekostnad av den empiriska delen som – för att uppfylla det teoretiska syftet, märk väl – skulle ha behövt

vara betydligt mer systematisk med högre grad av analytisk närvaro och teoriansknytning. Vad gäller själva undersökningsuppläggnings hade det varit önskvärt att i alla fall diskutera det problematiska i att denna studie inte sträcker sig över en längre tidsperiod. Sjögren lyfter själv fram normaliseringsbegreppet som centralt för den foucaultska maktanalysen, och det vore därför rimligt att studera en längre tidsperiod. En annan praktisk faktor som skulle ha fordrat en sådan mer utvecklad diskussion är valet av anonyma informanter.

Vad beträffar avhandlingens slutsatser, är dessa på många sätt intressanta. Formuleringen om att "*Den individualiserade världsbilden framstår som den i Foucaults mening normala*" är träffande liksom det paradoxala resultatet i att den kollektivistiska religionen lever gott på individualismens starka ställning. I slutkapitlet är teorierna också närvarande på det sätt som hade varit önskvärt även i de föregående kapitlen. Problemet är att slutsatsernas giltighet skadas av bristerna vad gäller precisionen i den föregående analysen (både begreppsanalysen och den empiriska analysen) och oklarheter vad avser generaliserbarheten. Häri ligger avhandlingens två allvarligaste svagheter. Jag kommer i det följande att visa hur och jag inleder med frågan om generaliserbarhet.

Vad gäller generaliseringsanspråken är förhållandet mellan avhandlingens syfte och slutsatser oklart. Sjögren för tämligen ingående resonemang om sitt urval (s. 92, 132). Haken är dock att han gör långtgående generaliserande påståenden (s. 146, 192, 193) trots att det begränsade urvalet motiveras med att han inte avser att generalisera (och det framgår heller inte av urvalsbeskrivningen vad som skulle vara urvalets population). Sjögren skriver t.ex. att det finns skäl att tro att liknande förhandlingar äger rum på de flesta svenska högstadieskolor (s. 132, 206) och en av avhandlingens huvudslutsatser är att resultaten är generaliserbara inte bara till skolan utan till liknande förvaltningstyper. Inom

ramen för detta mycket begränsade urval är det dessutom så att ett fåtal informanter ges mycket stor tyngd, både inom ramen för urvalet, och i förlängningen för hela avhandlingens slutsatser.

Det finns även vissa andra oklarheter vad gäller urvalet. Avsikten är att erhålla största möjliga variation i kulturell heterogenitet. Detta operationaliseras i ett första steg som etnisk mångfald (s. 92) och Sjögren argumenterar även för detta val. Det framgår dock inte tydligt hur etnicitet mäts. Är det nationalitet som är det operationella måttet eller är det vissa typer av nationalitet? En annan urvalsfaktor som skulle ha behövt en mer utförlig diskussion är att det faktiska urvalet lärare gjorts av rektor. Sjögren berör inte hur detta kan antas påverka utfallet och mot bakgrund av att avhandlingen är inriktad på maktaspekter är det märkligt att på detta okommenterade sätt använda rektorer som urvalsinstrument (s. 134).

Vad gäller analysen finns problem både vad avser centrala delar i de begreppsliga resonemangen och i den empiriska delen. För att inleda med begreppsbyggnaden så rymmer den ett antal oklarheter. Beträffande förhållandet mellan begreppen 'makt' och 'förhandling' menar författaren, med hänvisning till Foucault (1987) att "*även strukturell makt, måste studeras på detaljernas och de direkta relationernas nivå*". Fokus ligger vid den "förhandling" som äger rum på denna nivå och förhandlingsbegreppet är starkt knutet till makt (s. 22). Föremålet för förhandlingen är definitioner (s. 21). Så långt är beskrivningen klar men Sjögrens sätt att tillämpa förhandlingsbegreppet ger upphov till ett antal frågor. För det första skulle han, för att skilja förhandling från deliberation, behöva beakta preferenserna hos de förhandlande parterna. Sjögren avfärdar preferensernas roll, med hänvisning till att intresset måste "*riktas mot den makt som utövas med språket*" (s.14). Problemet är bara att även om Sjögren har rätt i att det inte är "tillräckligt" att studera preferenserna så är det nöd-

vändigt för att förstå vart den som förhandlar vill komma i denna förhandling. Författaren gör nämligen en stor poäng av att det handlar om förhandling (som är maktimpregnerad) och inte deliberation (som inte är det). Att det rör sig om en förhandling och inte deliberation är nödvändigt för att kunna hävda att de definitioner som parterna når fram till (genom just förhandling) är maktimpregnerade (s. 23, 73). Detta är sålunda inte en detalj utan en bärande del i avhandlingen givet att den utger sig för att vara en studie om maktutövning och inte om definitionsdiskussioner i största allmänhet.

Preferensernas relevans märks även genom att också Sjögren själv tenderar att komma in på resonemang om preferenser på sätt som ytterligare belyser deras relevans. Till exempel skriver han att man kan förvänta sig att *"aktörerna även i en förhandling försöker klä sina preferenser i en språkdräkt som gör anspråk på att vara legitim och deliberativt diskuterande"* (s. 25). Detta framstår som fullt rimligt och just den omständigheten att den typ av förhandling som avhandlingen behandlar på ytan kan antas ha stora likheter med deliberation, gör det än mer angeläget att vara klar över aktörernas preferenser för att kunna avgöra huruvida det rör sig om deliberation eller förhandling.

Sjögren skriver vidare att *"I studien fokuseras inte den kausala ordningen mellan vad som är preferens och vad som är utfall"* (s. 48) vilket motsägs på nästa sida, där han lyfter fram att vad som främst står i centrum inte är *"processerna som sådana utan förhandlingens, maktens, konsekvenser"* (min kurs.) Det ligger dock i sakens natur att för att kunna avgöra vad som är en konsekvens krävs dels en kausal analys, dels – återigen – en insikt om vari preferenserna består. Även i förhållande till det för avhandlingen så väsentliga begreppet 'dispositif' är preferenserna relevanta eftersom själva definitionen här delvis vilar på just preferenser: *"relationen mellan det utsagda och det utsagda,*

relationen mellan olika diskurser, relationen mellan preferens och utfall".

Det vanskliga i Sjögrens avsikt att analysera förhandlingen som arena för maktutövning förstärks ytterligare av att det bara är ena sidan i förhandlingen – läraren – som beaktas i den empiriska analysen. När varken preferenserna eller den förmodade motparten (föräldern, eleven) klargörs blir det ännu svårare att urskilja den maktdimension som Sjögren säger sig vilja visa.

Mot bakgrund av att förhandlingsbegreppet är behäftat med dessa oklarheter inställer sig frågan i vad mån Sjögren verkligen är beroende av maktbegreppet och förhandlingsbegreppet för att genomföra en intressant studie. En utformning som hade varit mer förenlig med Sjögrens sätt att lägga upp studien hade varit att tona ned anspråken på att fånga maktdimensionen i förhandlingen och nöja sig med att visa hur själva definitionen och kategoriseringen av ett problem påverkar slutsatserna om hur problemet kan och bör lösas. Framställningen hade vunnit i klarhet och det hade även givit mer utrymme för den typ av fördjupning som den empiriska analysen borde ha givits (se nedan). Mycket möda läggs nu på begreppsgenomgångar som varken är teoretiskt klara eller som omsätts i den empiriska analysen.

Ett annat begrepp som skulle ha krävt en mer ingående utredning är "sfär". Definitionen är oklar och skiftar. Vid ett tillfälle skriver Sjögren att de analytiska kategorierna behandlas som sfärer (s. 67) och sedan att det är tämligen enkelt att skilja sfärer från berättelser. Medan de sistnämnda är meningsskapande rör sfärbegreppet vilka lösningar en fråga får. På sidan 17 står dock att sfärerna både är inbäddade i och är detsamma som berättelser: *"vissa övergripande definitioner inbäddade i samhällliga berättelser som inte är knutna till en specifik situation eller ett specifikt tillfälle utan är övergripande berättelser om det västerländska samhället. Dessa övergripande definitionsramar kallas i avhandlingen sfärer och är meningsbärande*

abstraktioner som tilldelar fenomen, frågor och ståndpunkter mening” (min kursivering). Med en generös läsning tror man sig förstå vari skillnaden består men inkonsekvensen i termvalet är olycklig, särskilt som så stort utrymme ägnas den begreppsteoretiska genomgången.

Även i anslutning till resonemangen om sfärer använder Sjögren en terminologi som andas kausalitet, trots att han i andra sammanhang framhåller att syftet ej är orsaksförklaring. Sjögren skriver att han ser sfärerna som ”konsekvenser av berättelserna snarare än delar av dem” (s. 65). En mer adekvat beskrivning här hade varit att beskriva sfärerna som en viss form av uttryck vilka begreppsligt och/eller fenomenologiskt kan knytas till en viss berättelse. En annan närliggande tolkning är att sfären är ett normsystem knutet till ett visst område, vilket i sin tur är färgat av en viss berättelse. Som begrepp ligger ”sfär” som det här beskrivs sålunda nära ”diskurs”, inte minst om man utgår från den definition Sjögren själv framför: ”regelbundenheter som ger förutsättningar för hur vi kan tänka, tala och handla” (s. 69). Sjögren kan ha haft goda skäl att inte använda diskursbegreppet men dessa anges inte.

Även avhandlingens gränsdragning inom och mellan olika sfärer väcker frågor: dels hur man skall se på sfärer inom sfären offentligt, dels förhållandet mellan offentligt och kollektivt. Vad gäller sfärer inom sfären offentligt är även författaren medveten om att den är grovhuggen och att det hade gått att bryta ut demokrati ur den (s. 66). Frågan inställer sig ändå om det inte hade legat ett värde i en större precision vad gäller vilka ytterligare möjliga sfärer som ligger inom den offentliga.

Vad gäller förhållandet mellan offentligt och kollektivt, för det andra, finns en tendens att dra gränsen mellan kollektivt och offentligt tillsammans å ena sidan och individuellt å den andra. Detta är missvisande eftersom individen kan ställas mot ett antal kollektivt och dessa är långt ifrån alltid offentliga. Inte minst i fallet skolan utgör kollektivet familjen

en intressant motpol till individen (eleven). Det hade varit intressant att beakta den omständigheten att lärarens motpart består av både eleven och elevens föräldrar. Sjögren snuddar vid denna komplikation (s. 68) men resonemanget på denna punkt hade förtjänat betydligt större utrymme och givit utrymme för en mer precis analys.

Det finns även en glidning vad gäller i vilken utsträckning aktörerna ”artikulerar” sfärerna. Å ena sidan (s. 65) beskrivs dessa som analytiska kategorier ”i motsats till de vardagskategorier som intervjupersonerna använder i intervjuerna.” Å andra sidan skriver Sjögren att det i stor utsträckning är när en fråga placeras i en sfär som makten synliggörs. Här vore det önskvärt med större precision vad gäller vem som placerar. Resonemanget blir inte klarare av vad som nämns om att ”Givet att aktörerna är överens om till vilken sfär en viss fråga hör, eller kan förhandla fram en sfär som är ömsesidigt möjlig att acceptera, skapas legitimitet för vissa handlingar medan andra handlingar framstår som illegitima” (s. 66). Eftersom placeringen i sfärer inte är neutral, utan ett exempel på maktutövning skulle det vara önskvärt med en redogörelse för vem som sorterar vad. Hur stor roll spelar t.ex. författaren själv vid placeringen av en fråga i en viss sfär?

För att gå vidare till den empiriska analysen säger sig Sjögren tillämpa hermeneutisk metod. Med utgångspunkt hos Gadamer (1975) är det förhållandet mellan helheten och delarna som står i fokus – den ena kan ej förstås utan den andra (s. 137). För att motsvara den hermeneutiska ansatsen hade det varit nödvändigt med en mer genomarbetad empirisk genomgång. För att kunna bidra med teoriutveckling genom att tillämpa teoretiska kategorier på ett empiriskt material ställs särskilt höga krav på att den empiriska analysen går ner på detaljnivå och mer ingående och specifikt knyter det empiriska materialet till de teoretiska kategorierna (t.ex. motstånd).

En sådan analytisk närvaro hade gagnat såväl hermeneutiken som systematiken.

Sjögren skriver till exempel att makten över klassrummet ska förstås som ett *"komplicerat samspel mellan normer, institutioner och individer i ett nätverk – men där läraren betraktas som central"* (s. 41). Just detta samspel är exempel på en teoretisk kategori som hade kunnat tillämpas i den empiriska analysen. Än en gång påminns vi om preferensernas roll och betydelse. Att identifiera och kategorisera dessa hade bidragit till insikter om vari detta samspel består och på vilket sätt det är komplicerat. Exemplet tydliggör även vikten av att inbegripa lärarens motpart i förhandlingen i analysen. Sjögren drar i fråga om uppförandefrågor och huvudbonad slutsatsen att förhandlingen om definitioner äger rum *"utan större konflikter"* (s. 151). Det är givetvis svårt, för att inte säga omöjligt, att avgöra om denna slutsats är korrekt om man inte hört den andra *"förhandlingsparten"*. Med den uppläggning Sjögren valt vore det rimligt med en försiktigare formulering.

Överhuvudtaget hade analysen vunnit på en tydligare analytisk struktur. Författaren skriver själv att förhandlingsperspektivet är intressant eftersom aktörernas uppfattningar om varandras *"roller, strategier, intressen och försanthållanden"* är väsentliga (s. 25). Eftersom Sjögren själv lyfter fram dessa punkter så hade dessa med fördel kunnat få strukturerade analysen och därmed göra den tydligare.

Min efterlysning av en tydligare teoriansknytning i den empiriska genomgången gäller inte minst det foucaultska perspektivet. Det är inte bara Foucaults begreppsapparat som borde ha varit mer närvarande; analysen saknar även den typ av perspektiv som Sjögren, med hänvisning till just Foucault, förordar – ett perspektiv där forskaren för att komma åt makten måste gå ned på *"detaljernas och de direkta relationernas nivå"* (s. 40).

Ett exempel på hur Foucault hade kunnat föras in i analysen är det Sjögren skriver om att en och samma person i förhållande till makten kan utgöra både subjekt och objekt: *"vi är inbäddade i en väv av makt, där trådarna löper åt olika håll samtidigt"*

(s. 39). Den omständigheten att man beskriver individerna som samtidigt objekt och subjekt indikerar att det åtminstone går att göra en analytisk åtskillnad mellan dessa roller. Sjögren hade med fördel kunnat resonera mer om detta i den empiriska analysen för att visa hur individernas roller skiftar eller för att utreda den empiriska innebörden i att dessa *"trådar"* löper åt olika håll samtidigt.

Även begreppet motstånd hade kunnat lyftas in i den empiriska analysen. Sjögren beskriver det som viktigt, inte minst för att motståndet *"synliggör makten"* (s. 44, 45). Författaren skriver vidare att:

Givet de många skepnader som motståndet kan anta kommer jag inte på förhand att försöka definiera var motståndet finns eller hur det tar sig uttryck; i slutändan är det i kontexten det definieras vilket motstånd som räknas och vilket som är irrelevant. I studien studeras motstånd framförallt som en del i förväntningarna som färgar förhandlingen, inte motståndets enskilda uttryck isig [sic] (s.46)

Resonemanget är en form av cirkelargumentation: förhandlingen präglas av förväntningar om vilket motstånd som finns för att det är en förhandling och för att en förhandling är maktimpregnerad så vet vi att den utspelar sig mot bakgrund av motstånd eftersom där det finns makt finns det också motstånd. Den fråga som lämnas obesvarad är varför Sjögren inte studerar motståndets enskilda uttryck när nu dessa utgör en bärande del i en mer specificerad beskrivning av maktbegreppet.

Anknytningen till Foucault aktualiseras även vad gäller analysen av styrdokument. Sjögren skriver att han *tror* att styrdokumentet är i första hand legitimitetsskapande och först i andra hand styrande (s. 129). Men givet ett foucaultskt perspektiv framstår en sådan gränsdragning som olämplig. Styrningen blir inte mindre kraftfull för att den inte är uttryckligen styrande. Tvärtom kan subtil normalisering utgöra ett lika effektivt styrinstrument. Att inte peka med hela handen, utan mer indirekt få människor att handla på ett visst sätt genom att underlätta

det önskvärda handlingssättet. Mot den bakgrunden framstår rubriken *Potemkinkulisser* som missvisande som beskrivning av styrdokumentet.

Avslutningsvis ett par mindre kommentarer om intervjuerna. Av intervjuguiden framgår att den första frågan efter bakgrundsfrågorna är: "Har ni någon plan för hur ni skall handskas med konflikter" Denna fråga har dessutom direkt föregåtts av en uppmaning att beskriva skolans kulturella och etniska sammansättning. Det hade varit lämpligt att undvika denna typ av ledande fråga, i synnerhet som den ligger tidigt i intervjun. Eftersom den följer på en fråga om kulturell och etnisk sammansättning finns även en viss sannolikhet för att läraren, medvetet eller omedvetet, knyter konflikt till kulturell och etnisk sammansättning. Vidare har många av frågorna en teoretisk karaktär. För att försäkra sig om att intervjupersonerna förstår frågorna rätt hade det varit bättre att lägga dem på en mer operationell nivå.

REFERENSER:

- Dahl, Robert, 1957. "The Concept of Power", *Behavioral Science* 2 (3): 201.
- Dahl, Robert A., 1961. *Who Governs? Democracy and Power in an American city*. New Haven: Yale University Press.
- Foucault, Michel, 1987. *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv förlag.
- Foucault, Michel, 2002. *Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Gadamer Hans-Georg, 1975. *Truth and Method*. New York: Crossroad Publishing Company.
- Lukes, Steven, 2005. *Power – A radical view*. New York: Palgrave.

Katarina Barrling Hermansson är forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: katarina.barrling@statsvet.uu.se

Högström, John, 2013. *Quality of Democracy Around the Globe: A Comparative Study*. Mid Sweden University Doctoral Thesis 137. Sundsvall: Institutionen för samhällsvetenskap, Mittuniversitetet.

Anmälan av Joakim Ekman

Under senare år har det skrivits en hel del om vad som i en internationell forskningslitteratur benämns "quality of democracy" (eller bara QoD), alltså "demokratisk kvalitet". I en avhandling framlagd för offentlig granskning vid Mittuniversitetet i Östersund den 25 januari 2013 vill John Högström lämna ett bidrag till denna litteratur, genom att fördjupa vår teoretiska förståelse av detta begrepp samt genom att undersöka vad som faktiskt påverkar demokratins kvalitet i olika länder i världen. I en tid då Europas demokratier skakas av legitimitetskriser synes detta vara en angelägen forskningsuppgift.

INLEDNING

Avhandlingen inleds med en slags positionering, där det klargörs att undersökningen knyter an till vad som har kallats demokratiseringslitteraturens tredje generation. Den första generationen var transitionsforskningen (från 1980- och det tidiga 1990-talet), och den andra var konsolideringsforskningen (från mitten och den senare hälften av 1990-talet). Båda dessa litteraturer har utsatts för kritik. Transitionsforskningen har exempelvis sagts lägga för stor vikt vid formella institutionella ramverk och eliters agerande när det gäller att förklara demokratiseringsprocesser, medan forskningen om demokratins konsolidering har kritiserats för en oförmåga att hantera variationen i post-auktoritära staters politiska utveckling. Snarare än att fråga efter hur demokratin i olika länder faktiskt fungerar, har man utifrån redan definierade checklistor ägnat sig åt att empiriskt visa på hur olika länder följer det förbestämda mönstret – eller inte. Den tredje generationens demokratiseringsforskning har kanske något